

С.І. Загаєвський,
науковий керівник – канд. іст. наук, доц. А.О. Ткаченко,
Українська академія банківської справи НБУ

ПРОБЛЕМИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТНИХ ТА ОЩАДНО-ПОЗИЧКОВИХ ТОВАРИСТВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У 1919 РОЦІ

Під час аналізу правового регулювання та банківської діяльності кредитних та ощадно-позичкових товариств у 1919 році слід мати на увазі низку обставин:

1. Об'єднання дрібних кредитних та ощадно-позичкових товариств у крупні територіальні союзи була обумовлена загальною тенденцією 1917-1919 років. Через проведення більш масштабних позичкових, посередницьких і заставних операцій, союзи намагались отримати фінансову незалежність від Державного Банку.

2. Проти національної організації українського кооперативного руху й завершення його власного союзного будівництва виступали російські та зрусифіковані особи різних політичних орієнтацій у кооперативних організаціях в Україні. Вони намагались не визнавати національного характеру кооперативного руху, саботували директиви з Києва, твердили про їх обласне значення. Вони вважали себе залежними від всеєдиного російського кооперативного фронту, керованого московськими центрами, і для тих центрів “викачували” з України матеріальні цінності [1, с. 189].

3. Основою правового забезпечення діяльності кредитних та ощадно-позичкових товариств у 1919 році був закон Тимчасового уряду від 20 березня 1917 року “Про кооперативні товариства та їхні союзи”, що являв собою досить демократичний нормативний акт. Він давав визначення кооперативам як товариствам і їхнім об'єднанням, які мають змінний склад членів і внесених ними капіталів, провадять свою діяльність під власною формою та своєю метою мають матеріальне й моральне піднесення своїх членів, яке здійснюється шляхом організації різноманітних господарських підприємств або праці своїх членів [1, с. 187]. Закон делегував інші повноваження регулювання діяльності товариств та їх союзів таким союзним органам управління: правлінням союзів, загальним зборам членів (уповноважених) союзів, засіданням службовців.

4. Значний правовий вплив декрету більшовиків про націоналізацію банків від 27 грудня 1917 р.

Все це стало основою формування потрійної проблеми. Перша проблема зводиться до наддемократичного законодавства, що послужило значному розвитку кооперації в Україні у 1919 році. Товариства та їхні союзи виступали як повноправні конкурентоздатні учасники відносин в кредитно-фінансовій сфері. Всього в кооперативному русі членами були приблизно шість мільйонів чоловік. На 1 вересня 1919 р. в Україні діяло понад 3300 кредитних і ощадно-позичкових товариств. А коли вважати, що на кожного

члена припадало в середньому 3-4 члени його родини, то виходить, що споживча кооперація охопила понад 60 % населення України [3].

Друга проблема викликана частково ланцюговою реакцією. Сприятливе кооперативне законодавство разом з початком ліквідації банків (в Україні з 1919 р.) призводить до рецепції функціональної сторони банків кредитними та ощадно-позичковими товариствами та їх союзами.

За свідченнями міжнародної практики та власне історії України, кредитні спілки завжди виникали тоді, коли людям були необхідні певні фінансові послуги, але або їх не надавала жодна фінансова інституція через непривабливість даного сектора фінансового ринку, або ж такі послуги пропонувалися на невігідних, часто грабіжницьких умовах [6].

Кредитні та ощадно-позичкові товариства в ході розширення операційного кола набували ознак, які схожі з кооперативними банками. Вони проводили такі банківські операції, як: прийняття вкладів від фізичних осіб та установ. Існували вклади: до запитання, безстрокові, строкові, умовні, заповідальні. В цьому випадку союз виступав як банк з вкрай звуженою групою постійних клієнтів – своїх членів [2, с. 135]; вексельний кредит; операції по комісійному посередництву та через запит, які проводяться для членів союзу; видача позик під відсоткові папери; прийом на зберігання цінних паперів, документів та коштовних речей; придбання і продаж відсоткових паперів; прийом векселів і документів для отримання за ними плат [4, Арк. 38-41].

Результатом прояву перших двох проблем є історична проблема. Вона зводиться до того, що за сприятливий час 1917-1919 років українська самодіяльна кредитна кооперація набула масштабів розвитку повноцінної недержавної банківської системи з дуже гнучкою структурою. Саме це, на мою думку, стало причиною видання циркулярного листа Наркомфіну УСРР від 9 квітня 1920 року “Про порядок ліквідації кредитних установ”. В Україні юридично була припинена діяльність кредитної кооперації.

Виділення причин ліквідації кооперації в Україні в 1920 році є дуже важливим, тому що доводить високий рівень організації, гнучкість управління та стабільність такої з форм фінансового посередництва як кооперативні банки. Важливо перейняти досвід минулого для сучасної України. Кооперація не панацея від усіх економічних криз, але як виразився Кость Мацієвич: “Коли сучасне громадське й державне життя не задовольняє народні маси, то вони, може й несвідомо для себе самих... починають вкладати в кооперацію той зміст, який дає вихід цьому незадоволенню”. Народ по суті сам вирішує свої економічні питання існування, що є першоосновою розвиненої демократичної держави.

Список літератури

1. Витанович І. Історія українського кооперативного руху. – Нью-Йорк, 1964, – 624 с.
2. Вступ до банківської справи / За редакцією М.І. Савлука. – К., “Лібра”, 1998. – 344 с.
3. Історичні аспекти українського кредитно-кооперативного руху // <http://www.ukrcu.kiev.ua/main/cuall/history1.htm>.

4. Слов'яносербський союз кредитних та ощадно-позичкових товариств. – ДАЛО. Ф. Р-573. – Оп. 1. Спр. 11.
5. Що таке кредитна спілка? // <http://www.ukrcu.kiev.ua/main/cuall/cuabout.htm>.

Загаєвський, С.І. Проблеми банківської діяльності і правового регулювання кредитних та ощадно-позичкових товариств на території України у 1919 році [Текст] / С.І. Загаєвський ; наук. кер. А.О. Ткаченко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: погляд у майбутнє : збірник тез доповідей за матеріалами Восьмої науково-практичної конференції студентів (18-22 квітня 2005 р.) та Дев'ятої науково-практичної конференції студентів (27 квітня 2006 р.). – Суми : УАБС НБУ, 2006. - С. 108-110.